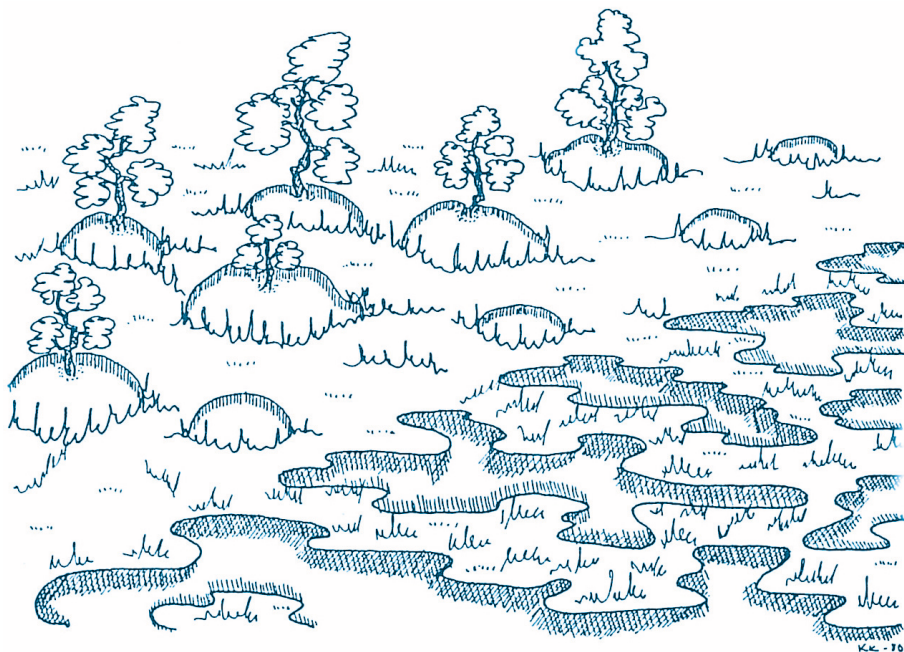

RYTISUO NATURSTIG

Oulanka nationalpark

Denna broschyr riktar sig till dem som tänker vandra Rytisuo naturstig i Oulanka nationalpark. Den innehåller texterna och bilderna till de olika stationerna utmed stigen. Spara broschyren, så kan du hemma på nytt gå igenom den information som presenterades på naturstigen.

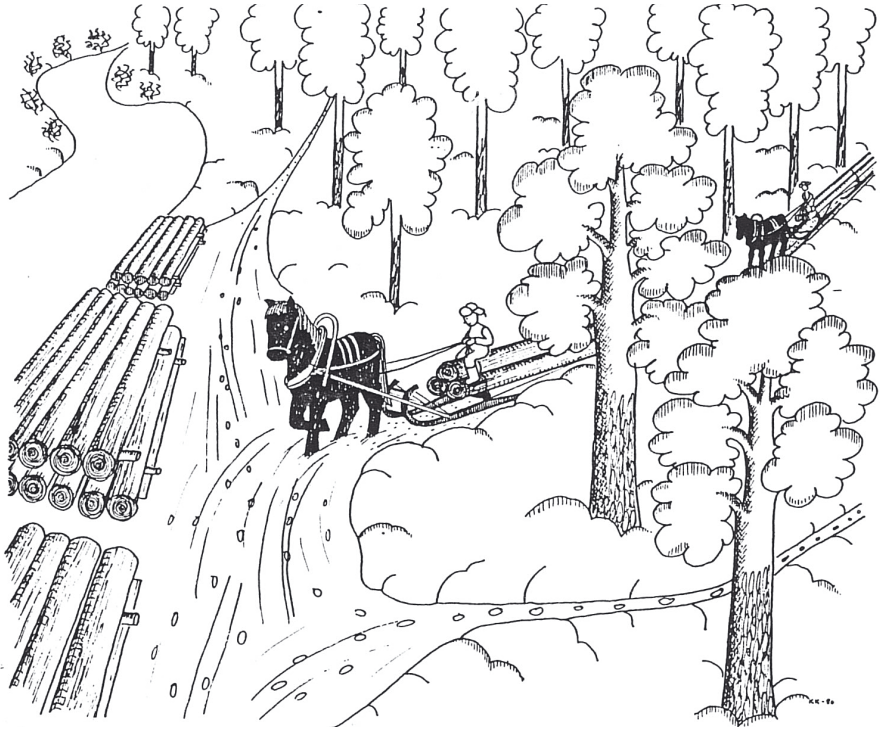
Vid Rytisuo naturstig kan du bekanta dig med Oulanka nationalparks historia och traditionella markanvändningssätt samt områdets natur, djur och växter.

RYTISUO NATURSTIG

Rytisuo naturstig är 5 km lång. Vid torrt väder klarar man sig med joggingskor eller vandringskängor, vid regn behöver man gummistövlar. Stigen är markerad i terrängen med kottemärken och vägvisare av trä. Längs rutten finns nummer-tavlor, som informationen i denna broschyr hänvisar till.

nro

Skogsbruk

På området för nuvarande Oulanka nationalpark utfördes rikligt med hyggen i slutet av 1800-talet och under de första årtiondena av 1900-talet. På den här platsen i Puukkorinne fälldes timmerträd åren 1910–1915. De höga, mossbelupna stubbarna på området är minnen av de vintertida avverkningarna.

Skogsbränder

Skogsbränderna utgjorde en naturlig del av naturskogarnas utveckling. På Oulankajoki älvs östra strand härjade senaste skogsbrand vid sekelskiftet 1900. Brandlyror nertill på trädstammarna, förkolnade stubbar och kolskikt i marken är minnen av skogsbränderna. Det finns spår av bränderna utmed hela naturstigen.

HÅLBYGGARE OCH NATURSKOG

Skogar i naturtillstånd erbjuder olika hålbyggare fina livsmiljöer. Större hackspett (1) (*Dendrocopos major*), liksom också våra övriga hackspettar, kan mejsla ut ett bohål rentav i hårt trä. Talltitan (2) (*Parus montanus*) däremot lyckas bara hacka hål i murkna, stående träd genom att rycka loss små träflisor. Trots det hackar den varje år ett nytt bohål åt sig. Hackspettarnas gamla bohål är mycket efterfrågade, t.ex. bland sparvugglor (3) (*Claucidium passerinum*), svartvita flugsnappare (Ficedula hypoleuca), rödstjärtar (*Phoenicurus phoenicurus*) och flygekorrar (*Pteromys volans*).

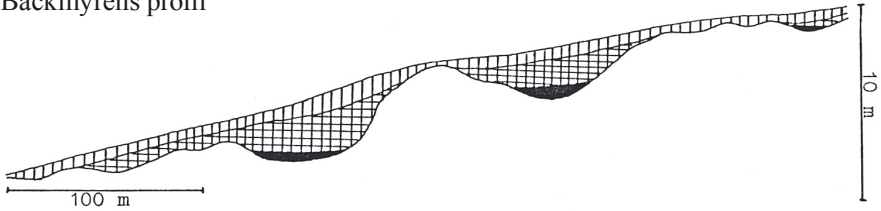
Den omgivande skogen har fått vara i fred över 70 år. Skogen uppvisar i dag drag av naturtillstånd. Trädbeståndet är olikåldrigt till strukturen; en blandning av ungträd, medelålders och gamla träd samt döda torrakor och murknande, markliggande träd. Skogen består av flera olika trädslag, även lövträd.

BACKMYR

3

Backmyrens profil

starrtorv

brunmosstorv

dy, gyttja

Från den högre upp liggande myren Puukkosuo rinner det näring-
srikt vatten ner längs sluttningen. Vattnets strömriktning går att
urskilja i terrängen tack vare den frodiga växtligheten. I denna
backmyr kan man urskilja olika strukturer typiska för myrar:
strängar, höljor och mellanliggande ytor. Fuktförhållandena i dessa
är olika och präglar växtligheten. Strängarna höjer sig över om-
givningen och är bevuxna med växter som är anpassade till torrare
förhållanden och rentav stora träd. Höljorna är beständigt fuktigare,
och i dem trivs arter som anpassat sig till blötare förhållanden. De
mellanliggande ytorna har varierande fuktförhållanden och på dem
växer arter som tål föränderliga förhållanden.

Blixten antänder lättare en torr tallskog än en skuggig granskog. En löpbrand lyckas vanligen inte skada ett gammalt tallbestånd, även om elden glupskt slickar den tjocka barken vid furornas fot. Inte heller de djupt liggande trädrötterna skadas. Om elden lyckas kliva upp i trädkronorna, sprids den längs grenverket från träd till träd. Detta är vanligare i yngre tallskogar, som då brinner upp helt och hållet. Stora tallar kan dock hålla stånd mot större skogsbränder också och sedan sprida sina frön över det brunna området.

De största tallarna i skogen, överståndarna, har överlevt både skogsbränder och hyggen. Den tjocka barken skyddade dem mot elden, vid hyggen dög de inte som timmerträd för att de hade skador på stammen eller var för greniga.

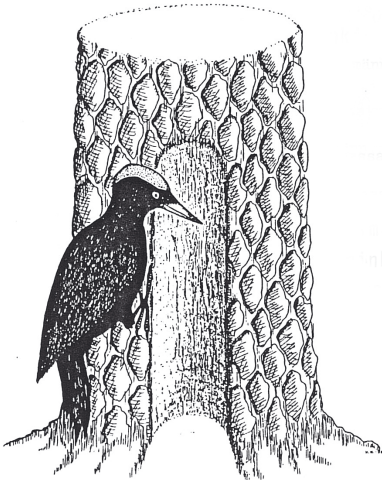
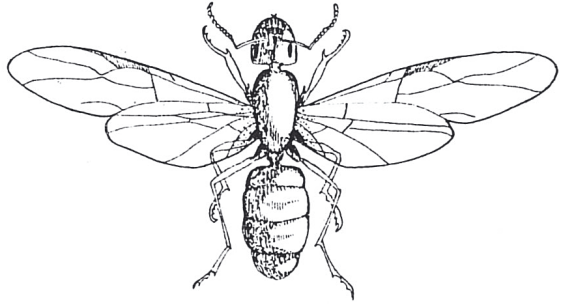
Den täta tallskogen uppkom till följd av en gynnsam sommar. Älgar äter gärna tallplantors årsskott, och de kan vistas i närheten av unga tallbestånd en längre tid och orsaka stor skada.

BLIXTSKADAT TRÄD

5

Blixten slog ner i det stora trädet framför dig sommaren 2003. Trädet hade redan i årtal plågats av hästmyror, som hade försämrat trädets kondition genom att gräva sina gångar under dess bark.

Hästmyrornas (*Camponotus herculeanus*) bo ligger i trädets kärnved, och med åren breder det ut sig uppåt, till och med till 10 meters höjd. Spillkråkans hackhål vid ett trädets rot avslöjar ofta att hästmyror bosatt sig i trädet. Träd som hästmyror byggt bo i är känsliga för stormskador.

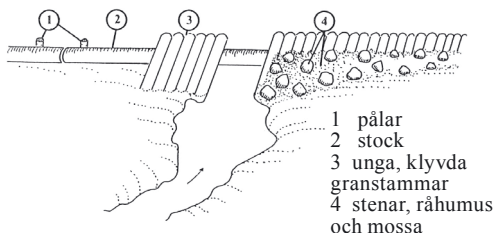
Hästmyrorna lockar också andra skadegörare till trädet, såsom spillkråka (*Dryocopus martius*), vår största hackspett. Denna kolsvarta, stora hackspett skalar ofta av barken nertill på träd som inackorderar hästmyror.

6

DAMMÄNG OCH DAMM

Förledet “paise” i det finska ordet “paiseniitty” (dammäng), syftar på översvämningsvatten på en äng som åstadkommit genom uppdamning. Ordet “paise” förekommer tämligen allmänt också i ortnamn i Kuusamo.

Den här dammängen i Rytipuro representerar en för Kuusamo i tiderna karakteristiskt form av ängsbruk. Ursprungligen var ängsområdet ett kärr genom vilket det rann en bäck. En ypperlig plats att grunda en äng. I samband med att kärret röjdes till äng på 1880-talet dämades bäcken med hjälp av en damm.

Dammen stängdes i maj–juni, och då steg bäckens vatten upp på myren. Översvämningsvattnet gynnade starrrens tillväxt och hejdade mossornas utbredning. Starrarna är halvgräs, och de användes som foder för boskap.

Dammen öppnades före slåttern vid månadskiftet juli-augusti. Ängsbruket vid den här dammängen gick till så att ängen lades under vatten, dvs. dammen öppnades, och slogs vartannat år.

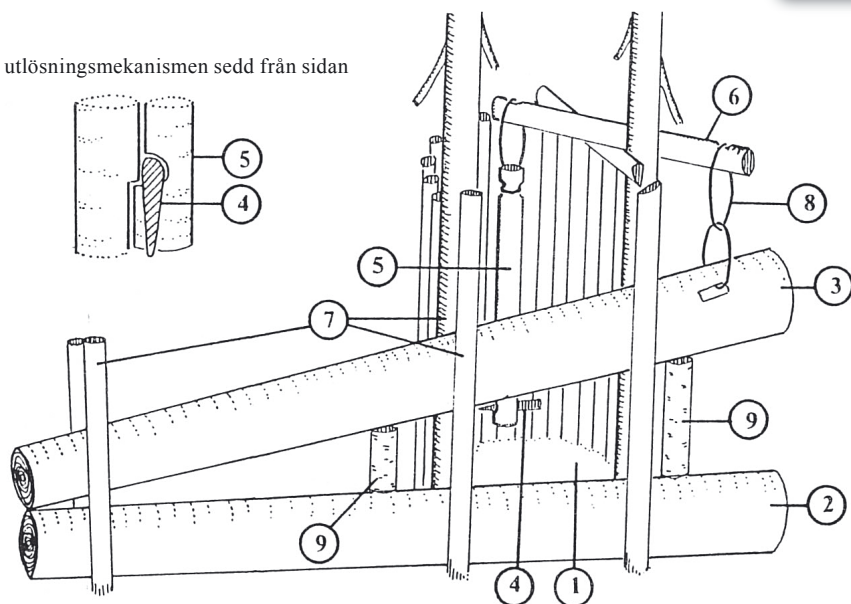
Den här dammängen, liksom de övriga utångarna vid denna naturstig, hörde till de gårdar som låg vid Kallunkijärvis strand. Slåtter idkades fram till decennieskiftet 1940-1950, men därefter övergick man till vallodling, dvs. odling av hö på åker. Dammen och de övriga folkloristiska konstruktionerna utmed naturstigen byggdes under WWF:s talkoläger i augusti 1979.

GAMMAL BJÖRNFÄLLA

7

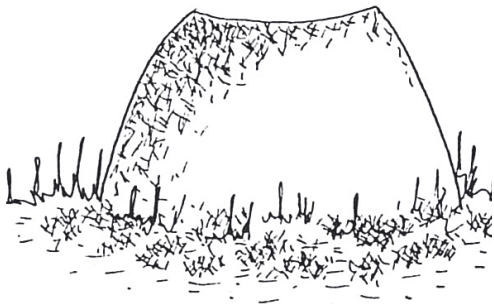
utlösningsmekanismen sedd från sidan

1 täkykarsina eli kehä	6 vipparm
2 aluspuu	7 stödpålar
3 fallstock	8 vidjor
4 trätapp för bete	9 stöd som hindrar fällan från att avgillras av misstag
5 kirppa (vipp)	

Stockfällan var den allmännast använda typen av björnfälla under den snöfria tiden av året. Den här fällan byggdes genast efter kriget. Som bete användes hästkadaver. Fällan användes ett par somrar, men man lyckades inte fånga en enda björn i den.

En sådan här fälla fungerar på följande sätt: när en björn försöker nå betet som är fastsatt i betesstocken, avgillras den känsliga utlösningsmekanismen och den tunga fallstocken faller ner på björnen. Fällan kan inte längre avgillras, för fallstocken är stadigt låst i sitt nuvarande läge.

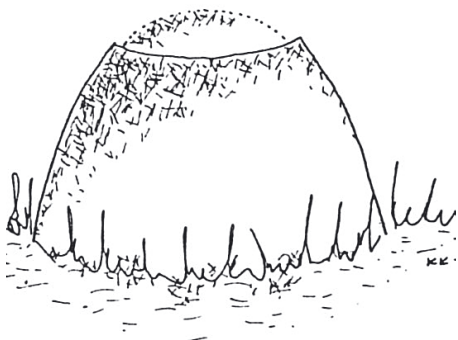
Myrstack som björn drämt till

Myrstackarna, stackmyrornas (*Formica rufa*) bokkonstruktioner, är en bekant syn för alla som rör sig i naturen. Stacken består av stickor och kviststumpar, på vilka myrorna har samlat ett tjockt lager av barr.

De största myrstackarna kan vara upp till två meter höga och sträcka sig till och med en meter ner i marken. Inne i boet finns gångar, som förenar olika slags utrymmen med varandra, t.ex. förrådsutrymmen och barnkammare. En stack kan hysa tiotals tusen myror.

Myrstackarna i dessa trakter får ofta besök av hungriga björnar på våren. Björnen slår sönder stackens topp med tassens då den söker efter myrornas larver och puppor. Myrorna reparerar dock snabbt sitt bo.

Man kan lätt bestämma väderstrecken med hjälp av en myrstack. På öppna och halvöppna ställen är stackens södra sida svagt sluttande och norra sidan, alltså skuggsidan, brant. På detta sätt drar myrorna största nytta av solens värme.

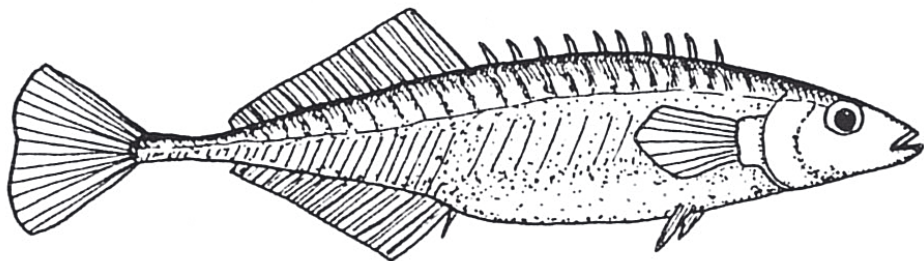

Myrstack som björn drämt till för över ett år

VÄRLDENS STÖRSTA SMÅSPIGGAR I RYTILAMPI

9

Rytilampi är en tjärn med klart och basiskt vatten. Dess vattenväxtlighet är knapp och produktion låg. Sjön är artfattig också när det gäller faunan, dess enda fiskart är den småväxta (4–6 cm) småspiggen (*Pungitus pungitus*).

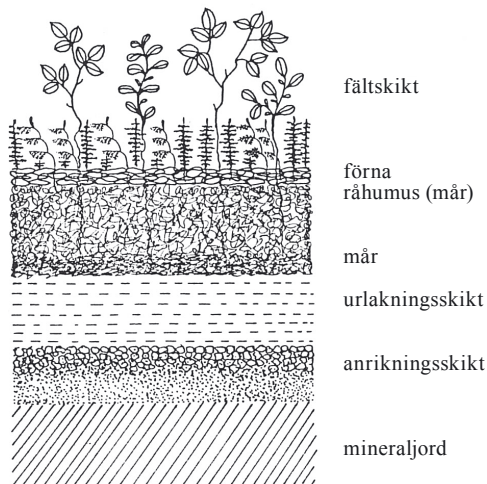

Den artfattiga faunan beror delvis på Rytilammis isolerade läge: den avskiljdes från älven Oulankajoki redan för 9000 år sedan. Sjöns enda kontakt med Oulankajoki är en liten bäck med ett vattenfall (Rytiköngäs). Fiskar lyckas inte ta sig uppströms genom vattenfallet från älven till sjön. Eftersom det inte har funnits några rovfiskar i sjön, har de isolerade småspiggarnas buktagg under årtusendenas lopp förkrympt. Fiskarnas storlek har däremot vuxit. Sjöns rekordfisk är en småspigg på 11 cm, då arten normalt blir 4–6 cm lång. Den största småspigg som har rapporterats annorstädes var 8,5 cm (Amerika).

Detta fenomen kallas gigantism och beror på naturligt urval: vid val av partner favoriserar småspiggarna stora individer, som har bättre reproduktionsförmåga. Också rovfiskarna uppskattar de största individerna, vilket i normala fall hejdar uppkomsten av riktigt stora småspiggar.

FRISK MOSKOG AV VÄGGMOSSA- BLÅBÄRSTYP OCH DESS TAGELLAVAR

Frisk moskog av väggmossa-blåbärstyp (HMT)

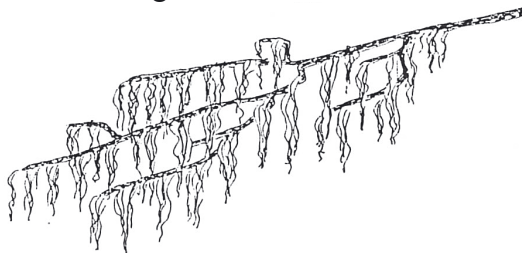
Frisk moskog av väggmossa-blåbärstyp är en mycket allmän skogstyp på moränbotten på de fuktiga och svala skogklädda höjderna i norr. Den tjocka, tätta mattan av väggmossa, och i synnerhet husmossa, på lagret av råhumus är karaktäristisk för denna skogstyp. När de här skogarna åldras, blir träbeståndet ensidigare: granen vinner allt mer terräng på aspens, tallens och björkens bekostnad. Friska moskogar av denna typ har

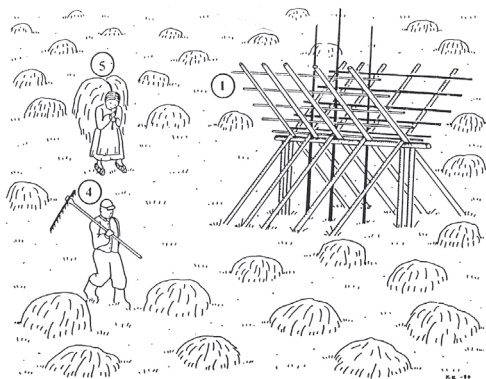
en mycket låg produktion: skogen förnyas sig långsamt, endast på ställen där träd fallit omkull och det uppkommit luckor i skogen.

Tagellavar (*Alectoria*)

Tagellavarna påminner till det yttre mycket om skägglavar (*Usnea*). Tagellavarna har dock varken en seg märkesträng eller tydligt tjockare huvudgrenar. Tagellavarna liknar faktiskt mer skägg och är skörare än skägglavarna. Det är huvudsakligen tagellavar som hänger ner från träden i granskogarna här i Koillismaa, skägglavarna har en mer sydlig utbredning. Både tagel- och skägglavarna har emellertid försvunnit från många områden på grund av luftföroreningar.

Renarna äter gärna tagellav, och tidigare brukade man på vårvintern fälla granar med mycket tagellav som nödfoder till renarna.

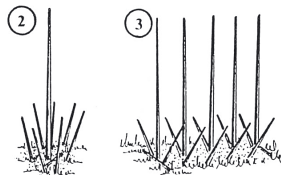

Den här utängen fungerade som Kallunkijär vibornas slättermark från 1880-talet fram till andra världskriget. Det lönade sig inte att bygga lador vid de lågproduktiva kärrensarna, utan höet lagrades på hässjor (1) och höströrar av olika slag (2, 3).

Under slättern slog karlarna höet och kvinnorna räfsade. Det torra höet bars till störar med hjälp av räfsor (4) eller vidjor (5). Höet forslades hem till gården på vintern med häst eller ren.

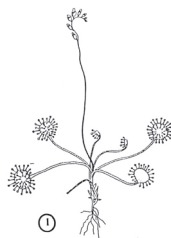
Deltagarna i WWF:s talkoläger 1979 byggde tillsammans med en lokal sakkunnig en ny hässja, som ersatte den gamla och murkna.

Köttätarväxter

②

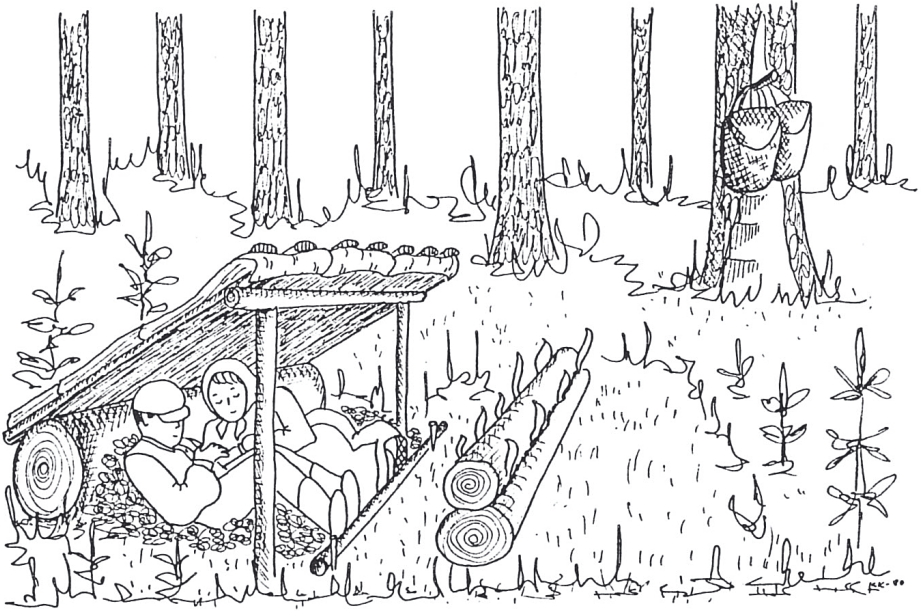

①

På myrarna i Kuusamo påträffas 5 olika köttätarväxter: rundsiles-hår (*Drosera rotundifolia*) och storsiles-hår (*Drosera anglica*) samt tätört (*Pinguicula vulgaris*), fjälltätört (*Pinguicula alpina*) och dvärgtätört (*Pinguicula villosa*). Växterna får viktiga proteiner och kväveföreningar från de insekter de lyckas fånga. Bytet fastnar i det klubbiga slem som hos tätörter finns på bladens yta och hos siles-håren i ändan av de långa körtelhåren på bladen. Köttätarväxterna är inte speciellt effektiva i sin fångst; det finns inget lockbete på bladen och insekter hamnar på dem av en slump. Byte fås sällan, och det tar ett par veckor för en köttätarväxt att smälta en insekt.

Tidigare använde man tätört till att göra tätmjolk (finskans "venykäpiimä") av mjölk. Denna hållbara surmjölk framställdes också under vintern genom att man tillsatte en skvätt färdig tätmjolk i färsk mjölk, på samma sätt som många man lagar fil själv. Tätörten kallas även tätgräs och fetört.

Från rundsiles-hår får man däremot råämne till hostmedicin. Siles-hår används fortfarande i vissa industriellt framställda hostmediciner.

Under slåttern övernattade man ofta vid utängarna, antingen i vindskydd (gapskjul), bastur eller närliggande gårdar. I Kuusamo kallas ett vindskydd på finska för "kota" (kåta), vilket man ändå inte bör förväxla med fjällsamernas kåta.

I stocken längst in i vindskyddet finns det ingraverat årtal, som visar att skyddet använts åtminstone från och med 1920-talet. Nävern på det här restaurerade vindskyddets tak är ursprunglig.

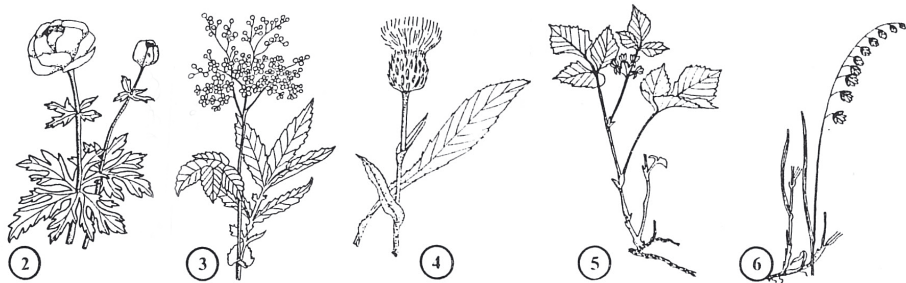
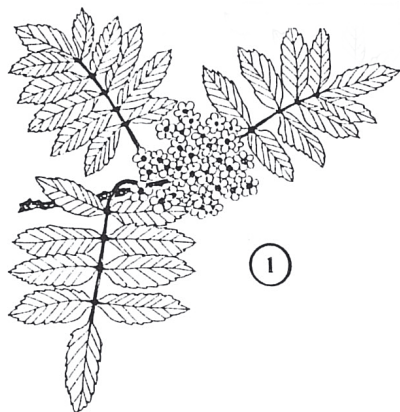
Framför vindskyddet hade man öppen eld, t.ex. en stockeld. I en stor tall hade man fäst en träspik, där man kunde hänga ränselarna med vägkost, oåtkomliga för smådjur.

RYTIKÖNGÄS

13

I svackan vid bäcken Rytipuro påträffas en mycket frodig skogskärnsvegetation. Växtarterna utmed bäcken präglas av det rinnande vattnet och det särpräglade svala och fuktiga mikroklimatet, som åter beror på att stället är så skuggigt.

Hägg (*Prunus padus*) och (1) rön (*Sorbus aucuparia*) bildar ett tätt buskskikt ovanför den rikliga ört- och gräsvegetationen. Det gulblommiga (2) bullerblomstret (*Trollius europaeus*) blommar i början av sommaren och drar all uppmärksamhet till sig, på ängsrutans (*Thalictrum flavum*) bekostnad. I slutet av sommaren är det (3) älggräset (*Filipendula ulmaria*), (4) brudborsten (*Cirsium heterophyllum*) ja gullriset (*Solidago virgaurea*) som stjälföreställningen. I de lundartade skogskärnen växer det i allmänhet också (5) stenbär (*Rubus saxatilis*), blåtåtel (*Molinia caerulea*) och (6) bergsslok (*Melica nutans*).

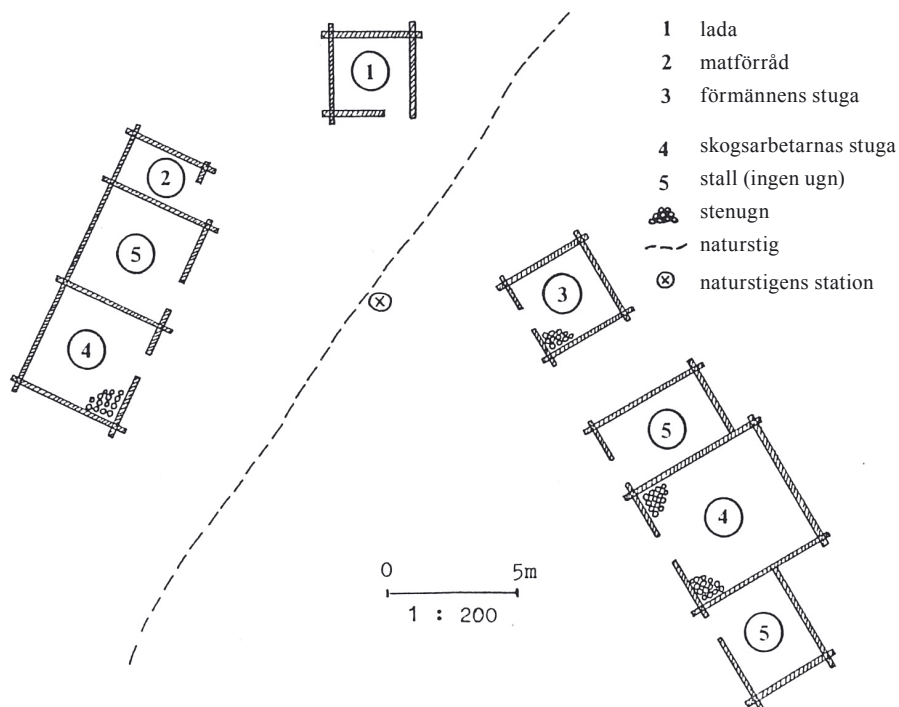

Rytilampis vatten rinner längs bäcken Rytipuro ut i Oulankajoki. Finskans "köngäs" kommer ursprungligen från det samiska ordet "keävngis", som betyder stort vattenfall. På grund av vattenfallet når inte fiskar från Oulankajoki Rytilampi och sjön hålls isolerad – vilket den varit redan de senaste 9000 åren.

SKOGSHUGGARSTUGA

Det byggdes flera skogshuggarstugor på Oulankaområdet på 1910-talet, då bl.a. den svenska leverantören Berggren Ab utförde hyggen och flotade virke till sågarna i Kouda i Viena, Ryssland. Det finns rester av flera stockhuggarstugor i nationalparken. De användes under en rätt så kort tid, för den finsk-ryska gränsen stängdes omkring 1920.

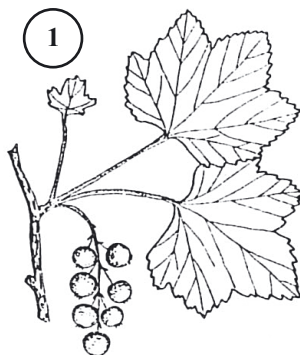
De numera svårt förfallna stugorna fungerade i tiderna som logi för långväga skogsarbetare. Till förläggningarna hörde flera byggnader, men av dessa finns det bara några timmervarv kvar. Man använde enkla rökungar (stenungar utan skorsten) eller vedspisar till att värma upp själva bostäderna. Männen sov på britsar. Ladan byggdes senare, efter skogshuggarnas tid.

Ängen Runsuniitty röjdes i en lundartad sänka ungefär år 1890. Den fungerade som Kallunkijärvibornas slåttermark fram till krigsåren. Ängen har senare tagits i bruk på nytt och även ladan har iståndsatts.

Det finska ordet "runsu" i ängens namn har sitt ursprung i det traditionella ängsbruket och motsvarar i svenskan ord som skräp, rester och avfall.

Nära ladan växer en typisk altaigran (*Picea abies obovata*), dvs. granens östliga underart. Altaigranen är den vanligaste formen av gran i norra Finland. Granen i södra Finland är tydligt bredare nertill och dess kottar har spetsigare fjäll. Intill ladan växer också skogsvinbär (*Ribes spicatum*). Vid de röjda ängarna trivdes ofta också smult-ron (*Fragaria vesca*), som inte alls är en vanlig art så här långt i norr.

skogsvinbärets
utbredning

smultronets
utbredning

I förgrunden krusar sig tjärnen Tavilampi. En tallmo skiljer den från Oulankajoki, på vars motsatta strand den mäktiga skogklädda höjden Kiutavaara reser sig.

Det här berget av kvartsit utgör resterna av en forntida kedja av veckberg och den höjer sig ca 200 meter övre älvdalen. Förledet i bergets namn Kiutavaara har sitt ursprung i samiskans ord "giuuhta", som betyder djup ravinartad älvdal.

Den imponerande älven följer en brottlinje i berggrunden som inlandsisen med sin otroliga kraft breddade. När isen smalt, fylldes ravindalen av tjocka lager av sand och grus, som älven än i dag eroderar och transporterar vidare.

PAN PARKS

- *Rytisuo naturstig är Oulanka nationalparks PAN Parks-stig. PAN Parks har bidragit till att iståndsätta och bygga stigen.*
- *PAN (Protected Area Network) Parks är ett europeiskt nät verk av naturskyddsområden.*
- *Läs mer om PAN Parks på www.panparks.org.*

Oulanka nationalpark ligger på höglandet i Kuusamo och Salla. Parken grundades år 1956 och utvidgades åren 1982 och 1989. Den populära friluftsleden Karhunkierros (Björnrundan) korsar nationalparken.

Oulanka Nationalpark erhöll år 2002 ett PAN Parks-certifikat med anledning av sin värdefulla natur och utmärkta friluftstjänster.

METSÄHALLITUS
FORSTSTYRELSEN

PAN Parks
founded by

*Forststyrelsen
Österbotten-Kajanalands naturtjänster, Kuusamo*

*Text: Kaija Kärkkäinen, Sanna-Kaisa Simula och Markus Keskitalo
Illustrationer: Kaija Kärkkäinen
Kartor och layout: Minna Koramo
Översättning: Translatinki Oy och Triticum Oy*

1:a upplagan, 08/2005